

HISTORYK (295) *sb m*

o jasne.

sg *N* historyk (68). ◇ *G* historyka (23). ◇ *D* historyk(o)wi (2). ◇ *A* historyka (10). ◇ *I* historyki(e)m (1). ◇ *pl N* historykowie (82), historycy (24); -y *BielŻyw*, *CzechEp* (2); -owie : -y *MiechGlab* (1 : 6), *BielKron* (51 : 1), *NiemObr* (2 : 13), *KochCz* (2 : 1). ◇ *G* historyków (63); -ów (1), -(o)w (62). ◇ *D* historyk(o)m (7). ◇ *pl A* historyki (9), historyk(o)w (1) *StryjKron* 95. ◇ *I* historyki (4). ◇ *L* historykách (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII(XVIII) – XVIII w.

*Uczony zajmujący się opisem przeszłości jednego lub wielu narodów albo grup społecznych, niekiedy także wybitnych jednostek itp.; historicus Mącz, Calep, Cn; historiographus Mącz; historiarum scriptor Calep; conditor historiae Cn [dziejopis – historicus Cn] (295) : BielŻyw 66; MiechGlab *5, 60, 66; OrzRozm K, N2; O których to Wandalitoch rozmáicie piżą Hiřtorykowie. Tácytus piże y Strabo/ że to był narođ Niemiecki. BielKron 159; ktorego [województwo wałaskiego] może káždy Hiřtoryk s tá fortuną wielką á máłym Páńřtwem w Kroniki piřać BielKron 401v, 75v, 111v, 114 [2 r.], 116v, 117 [2 r.] (40); Historicus et historiographus, Hiřtorik który popiřuye hiřtoriye. Mącz 157a; OrzQuin R4; GórńDworz Aa7; RejPos 68, 195v; O czym [= o zmienności losu] Hiřtorykowie řzyroką pámięć ná potym potomřtwu nářzemu zořtáwili/ á y mychmy řie temu zá cřáłow řwoich málo oczymá nie przypátrzyli. RejZwierc 185; BielSpr 4v, 68v; BudBib c; BudNT przedm c7v, d2v; ModrzBaz 28v, 32, 46, 51v, 63v (8); O tym Prufie řáden Hiřtorik iáko řywo nie wřpomina StryjKron 782 marg, 46 [2 r.], 59, 76, 95, 205 (10); Bo Moiřeřz prořtymi řłowy/ iáko hiřtoryk wiřny/ poczátek řtworzenia řwiátá te^{go} widzeniu y zmyřłom inřzym podleęego opiřuię CzechEp 158; y Hiřtorycy teř nie záwřdy řmięli wřzytkieęo piřać: y nie o wřzytkim teř wiedzili. CzechEp [412], 42; NiemObr 128 [2 r.], 133, 134, 136 [2 r.], 137 (15); PaprUp E4v, L; Calep 485a; GostGospSieb +2v; KochCz A4, A4v, B; LatHar 650; PowođPr 77; SkarKaz 382b; SkarKazSej 690b.*

*W połączniu z imieniem własnym [imię + historyk (49), historyk + imię (12)] (61): FalZioł +2v; Nie ięř teř prawda co powiáda Blondus hiřtorik [...] aby řřłowianie powřtáwřzy ođ rzeki Tanais y ođ Bořphoru przekořpkieęo mieli pořieć Iliricum/ Kroacią y Dalmatią. MiechGlab 50; KromRozm III K, L2v; GliczKsiąř F8, K2; KrowObr 27v, 72; Leop *B2; OrzRozm I2v, K4v marg; Piře then Hiřtoryk Mářinus przyczynę drugą wyđania zamku y miářtá/ iř thám nie ięden narođ był/ áni iędney wiáry łudzie BielKron 249, 5, 133v, 147v, 148, 204v (19); WujJud 144; CzechRozm 126, 137v [2 r.]; PaprPan M4; SkarJędn 87, 89 [2 r.], 128, 210, 221 (10); A Troęus Pompeius náđ tych wřzyřtkich Hiřtorikow řtárođawnieřzy řzyřmřki Hiřtoryk/ ktory ięřcze przed nárođzeniem Páńřkim rozmáitych narođow dzieie piřář StryjKron 95; Vincentius Cádłubkus pięřwřzy Hiřtoryk Pořłki řwiádczy/ iř Litewřkie imię ođ 700. Láć ięř słáwne StryjKron 245, 26, 36, 121, 125, 280 (10); NiemObr 134; KochCz B2; LatHar [+2]v, 509; WujNT 845; WysKaz 43.*

W połączniu z przymiotnikiem ođ nazwy kraju lub innym przymiotnikiem oznaczajęcym przynaleźność ođ narođu, języka lub wyznania [historyk + przymiotnik (20), przymiotnik + historyk (18)] (38): KromRozm III K, L2v; OrzRozm K4; Piřą druđzy/ zwářzczá Hiřtorikowie Niemiecy/ że then Brennus był křiąęęcim řzwábřkim/ y z Niemiec poczęł wielki łuđu wywođł ođ Włoch.

BielKron 61v, 5, 147v, 336v, 338v, 357v; *RejPos* 195v; *CzechRozm* 126, 137v; *SkarJedn* 100, 127, 128, 134, 199 (12); Bo także nieznacznymi byli Ruffacy Greckimi y łacińskimi Hiſtorikom iako y inſze pułnocne narody/ ktorych wſzytkich za iedno Scitami albo Sarmatami zwali. *StryjKron* 110, 26, 66, 95, 121, 125 (8); *NiemObr* 62 [2 r.], 134; *LatHar* 509; *WujNT* 845; *WysKaz* 43.

W połączeniu z występującymi szeregowo imionami własnymi [*historykowie* + *imiona* (3), *imiona* + *historykowie* (2)] (5): O ſzerokoſci Germániey piſali hiſtorikowie Strabo/ Plinius/ Tácitus/ ale ſie bårzo omylali według dzisieyſzego znania/ åbowiem kładli Germániã na dłuſz od rzeki Renu *BielKron* 281v, 131v; *SkarŻyw* 388; Bo Liuius y Florus Rzymſcy przednieyſzy Hiſtorykowie/ tak wnetſze piſzą *StryjKron* 66, 61.

W charakterystycznych połączeniach: *historyk chwali, dawa sprawę, kładzie, mniema, mowi* (2), *napisał* (5), *omylił się, opisuje* (3), *pisze* (85), *popisuje, powieſta* (8), *poznał, przyda, przypomina* (4), *przypisuje* [co komu], *ſławi, ſwiadczy* (16), *twierdzi, ukazuje, (w)ſpomina* (7), *wychwala, wypisuje* (5), *wypowiada się, wyſwiadcza, zgadza się* (6), *zmyſla, zostawia ſzyrokã pamieć; od historykow napisany, spisany; historyk mądry, pilny, przednieyſzy, przyrodzony ziemi* (2), *ſławny, ſtateczny, wiary godny, wielki* (2), *wierny, zacny* (5).

Zwrot: »[czego] historykiem być« (1): Bo Poetowie oni kiedy co piſali/ Folgując ozdobie ſłow z goſcińcã chybiáli. Tak tylko ſłow nie rzeczy Hiſtoryki byli *StryjWjaz* A3.

Wyrażenia: »historyk koſcielny« [*ſzyk* 8 : 3] (11): Euzebius Cezaryſki koſcielny Hiſtoryk na kielu mieſc powieſta: iż Nero w Rzymie Piotrá S. wkrzyſzowã kazał á Pãwla ſciãć. *SkarJedn* 89, 87, 89, 127, 129 [2 r.]; *SkarŻyw* 277, 386. Cf »doktor i historyk koſcielny«.

»nowi, niedawnego wieku historykowie« (1 : 1): Piſzą ſtãrzy y nowi hiſtorikowie o mieſcie Ieruzãlem/ iako to miałto bylo chędogie/ wielkie/ mocne/ y filné/ na gorze á na ſkãle wielkiew wyſtãwione. *BielKron* 264v; *StryjKron* 36.

»stary, starodawny, dawny, starego wieku historyk« [*ſzyk* 26 : 9] (26 : 4 : 4 : 1): Piſze nie ktory dawny Hiſtorik wypifuiąc przifzcie Iuhrow do Węgieſkiej ziemie *MiechGlab* *4v, *3v, *4, *4v, 1; *KromRozm III K*; *BielKron* 5, 147v, 159, 264v, 277 (19); *KwiatKſiãż* P3v; *BielSpr* 67; *SkarJedn* 87, 89; iſz imię Moskiewskiego narodu bylo znaczne Hiſtorikom ſtãrodawnym od Moſochã. *StryjKron* 91, 11, 36, 95, 280; *PaprUp* A2.

»historyk wſzytkiego ſwiata« (1): Piſze theſz Trogus Pompeius ſtãry hiſtoryk wſzytkie^{go} ſwiatã *BielKron* 337v.

Szeregi: »doktor i historyk koſcielny« (3): bo to z ſwiãdectwã wſzytkiego ſwiatã Doktorow y Hiſtorykow koſcielnych/ iãſniey niſz w ſłõncu mamy *SkarJedn* 86, 84; *SkarŻyw* 602.

»historykowie i kosmografowie« [*ſzyk* 1 : 1] (2): aczkolwiek znamienici Koſmographi y Hiſtorici piſali aby one krayny nad morzem przerzeczõnym byly letnie á ku mieſzkaniu barzo powolne y żyzne/ to ieſt rzecz zmyſlona á nie prawdziwa *MiechGlab* 62; *BielKron* 455v.

»historykowie i kronikarze« (2): Kingã o ktorey hiſtorykowie y Kronikarze piſali za ieden dziw/ iż ſkoro iã mãc vrodziłã ielã mowic czyſtã rzeczą/ bãdſz pozdrowionã krolewnã niebieſka *BielKron* 360, 127.

»poeci, (i) historycy (i kantorowie)« [szyk 2 : 1] (3): były wielkie walki Troiánow z Greki/ o których wiele Poetow y Hiſtorykow roznie piſáło/ przyczyny rozmaíte dawáiąc *BielKron* 53; *StryjKron* 16; *WysKaz*)?(2.

Przen: Dzieło napisane przez historyka, jego sąd lub wypowiedź wyrażone w piśmie (76) : *BielKron kt*, 132, 336, 337v; tedybys łobie czytał Philozophy/ hiſtoryki piękne/ ony ich wdzięczne ſpráwy y roſpráwy/ tákże theż ſpráwy y poſtępki ludzi przeſzłych *RejZwierc* 160, 28; *BudNT przedm* a6, dv; *CzechRozm* 171 [2 r.]; iż fię to v káżdego Hiſtoriká [*in omnibus scriptoribus*] náyduie/ że káždy Konful Rzymſki/ przeciwko naywięſszym nieprzyaściołom/ niemiewał więcey iedno dwa legiony *ModrzBaz* 112v; *SkarJedn* 86, 100; á inſzych Hiſtorikow dla wybadánia prawdy Hiſtoriey niezniół w iedno *StryjKron* 380, *kt*, 36, 86, 180, 245, 411, 627; Wiem to z wiela Hiſtorykow/ iż wiele dziwnych rzeczy ważyli fię Papieźowie Rzymſcy *CzechEp* 336, [393], [405], [408], [413]; *NiemObr* 55, 60, 66, 141; v żadnégo hiſtoryká/ którzykolwiek naród Słowięńſki wſpominaią [...] nie náyduią fię ci dwa wódzowie Słowięńcy/ Lech z Czechem. *KochCz* [A4].

W połączeniu z imieniem własnym [imię + historyk (10), historyk + imię (4)] (14): wolę że o tym czytacie wielkiego Hiſtoryká Polkiego/ Ianá Długofzá/ á niźli to odemnie ſłychać maće *OrzRozm* K4v; *BielKron* 335v, 336; *RejPos* 27; *BudBib* I 429a marg; *CzechRozm* 136v, 170; *SkarJedn* 141, 175; *SkarŻyw* 28; *StryjKron* 61; *GórnRozm* B2; *LatHar* 78, 493.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju lub innym przymiotnikiem oznaczającym przynależność do narodu, języka lub wyznania [historyk + przymiotnik (9), przymiotnik + historyk (7)] (16): y żáłowałem tego záwŕze bárzo/ iż ten Polſki ták zacny Hiſtoryk/ ná Swiát ludziom wydány nie ieſth/ á iż ſye on po káćiech v Pánow tylko walca. *OrzRozm* K4v, K4v; *BielKron* 335v, 336; *RejPos* 27; *CzechRozm* 136v, 170 [2 r.]; Káżdego złych y dobrych ſpráv zacnych człowieká. Ktore mnie on wkazał w rozlicznych Kronikach/ W Láćińſkich tákże Greckich zacnych Hiſtorikach. *PapPan* Cc3; *SkarJedn* 141, 172, 175, 328; *SkarŻyw* 28; *StryjKron* 86; *LatHar* 493.

W połączeniu z występującymi szeregowo imionami własnymi [imiona + historykowie (2), historykowie + imiona (1)] (3): *SkarJedn* 125; *SkarŻyw* 277; O czym ſzerzey naydzieſz v przerzeczonych Hiſtorikow/ Iornanda/ Procopiuſſa/ etć. *StryjKron* 95.

W charakterystycznych połączeniach: historykow opuścić, radzić się, szukać; do historykow biec, rzucić się; od historykow wziąć; u historykow się doczytać, [o czym] ſwiadectwo mieć, najduje się (2), należć, jest piſano; z historykow się doliczać (doliczyć) [czego] (2), dowod mieć, najdować, pokazuje się, pokazać (4), położyć, poznać, przywodzić, wiedzieć, wybrany (wybierany) (3), wywiadować się, wywod, zebrać (2), zebrany; przeciw historykom być; historyka(-i) brać sobie na pomoc, czytać ((prze)czyść) (10), dać, mieć po sobie. porównać, przywodzić, znieść w jedno; historykiem(-ami) dowodzić (2); w historykach ukazać; historyk przedniejszy, zacny (3).

Wyrażenia: »historyk kościelny, kościoła powszechnego« [szyk 2 : 1] (2 : 1): *SkarJedn* 96; *SkarŻyw* 595; czego v poważnych y wiary godnych/ y ſtárożytnością záleconych Kościołá powſzechnego hiſtorykow pełno *LatHar* 57.

»stary, starodawny, dawniejszy historyk« [szyk 4 : 3] (5 : 1 : 1): *OrzRozm* N3v; dowodzi tego hiſtoryki ſtárymi/ Prokopem hiſtorykiem Greckim *BielKron* 335v, 427; *RejPos* 27; Ktory to z inſzych

dawniejszych Historyków zebrał/ co o tym y o innych Papieżach napisał. *CzechEp* [413], 166; *LatHar* 78.

Szeregi: »doktorzy święci i historycy« [szyk 3 : 2] (5): łącznie wszystkie Historyki y S. Doktory porówna y pogodzi. *SkarJedn* 98, 87, 94, 96; *SkarŻyw* 595.

»kroniki, (i, także, i także) historycy« (4): *BielKron* A6; *RejPos* A4v; *PapPan* Cc3; Lecz ci obrotni węzowie/ gdy co złego o Papieżu y duchowieństwie mówić chcą/ wnetże do kronik y Historyków bieżą/ prawdę im przyznawając/ którą nie w piśmie świętym/ ale w kronikach nądują. *SkarJedn* 85.

»historykowie z kronikarzmi« (1): (pilnością nie wywiadując początku a wyvodu naszego Słowiańskiego języka/ lecz nie w tym bardo niezgadzią Historykowie z naszymi starymi Kronikarzmi *BielKron* 334. [Ponadto przy innym szeregu 1 r.].

»latopiszcy i historycy i kronikarze« (1): tedyby nie Historia ta Litewka pomieszać/ y opacznie powikłać wielkim błędem musiła/ [...] przeciw Ruskim y Litewskim wszystkim Latopiszcom/ y przeciw innym Historykom y Kronikarzom/ na ostatki by nie y sam Miechouius/ [...] wikał. *StryjKron* 380.

»poeci, (oratorzy), (jako) historycy« (2): imię jego bywa czczone tak v Poetow iako v Historyków/ a zwali go Iápetus. *BielKron* 7; *GórDworz* G5v.

Wyrażenie przyimkowe: »według (a. wedle) historyków« (6): Wiek czwarty świata poczyna nie od Dawida do skazenia Babilonii przez Cyrusa z Dariuszem/ iest lat według naszych Historyków 485. *BielKron* 68v, 5v, 122, 427, 430v; *BudBib* I 429 marg.

Synonimy: *dziejopis, dziejopisek, kosmograf, kronikarz, latopiszec.*

ZZie